

Hvem er de nye involverte fedrene?

Ragni Hege Kitterød og Marit Rønsen

Dagens fedre bruker langt mer tid til ulønnet familiearbeid, såkalt husholdsarbeid, enn fedre på begynnelsen av 1970-tallet. Er dette en generell utvikling som omfatter fedre flest, eller har økningen har vært særlig stor blant bestemte grupper? Husholdsarbeidet økte mer blant fedre med små barn enn blant dem med store barn fra 1970 til 2010, men bortsett fra dette gjorde fedre flest mer husholdsarbeid i 2010 enn i 1970. Blant småbarnsfedre økte husholdsarbeidet mer blant dem med lang utdanning enn blant dem med kort utdanning på 2000-tallet, men utover dette gjorde de fleste fedre klart mer husholdsarbeid i 2010 enn bare ti år tidligere.

Innledning

Det har vært en politisk målsetting at både menn og kvinner skal kunne kombinere familie og jobb, at menn skal engasjere seg mer hjemme, og at kvinner skal kunne delta i yrkeslivet på linje med menn. De siste tiårene er det skjedd store endringer i både mødres og fedres tidsbruk. Mødre bruker langt mer tid i yrkeslivet enn før og mindre tid til ulønnet familiearbeid, mens fedre har endret tidsmønsteret sitt i motsatt retning. Selv om det fremdeles er klare kjønnsforskjeller (se figur 1), bruker altså dagens fedre mer tid til hus- og omsorgsarbeid enn fedre gjorde for noen tiår siden, og de har skåret ned på yrkesarbeidet (Kitterød og Rønsen 2013).

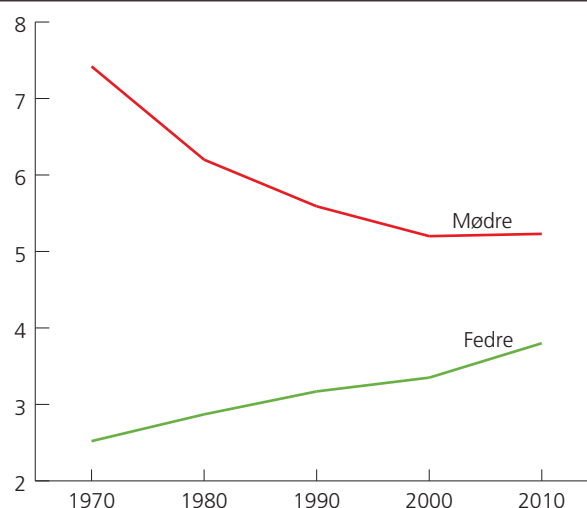
I denne artikkelen spør vi om denne økningen i fedres ulønnede familiearbeid reflekterer en endret farspraksis generelt, eller om den kun gjelder for bestemte grupper av fedre.¹ Er det for eksempel først og fremst de høyt utdannede fedrene som bruker mer tid til hus- og omsorgsarbeid enn før, er det de godt voksne fedrene med solid fotfeste i yrkeslivet, eller er det kanskje blant de yngste fedrene vi ser de største endringene? Eller er det slik at alle fedre nå har en mer aktiv og involvert farspraksis enn fedre hadde tidligere? Studier som sammenligner flere land viser at kontekstuelle forhold, som for eksempel utformingen av familie- og arbeidsmarkedspolitikken eller nivået på kvinners yrkesdeltakelse, har betydning for menns tidsbruk hjemme (Cooke og Baxter 2010, Hook 2006 og 2010, Smith og Williams 2007). Høy kvinnelig yrkesdeltakelse og politikk for en mer aktiv farsrolle i et gitt land trekker i retning av at alle menn bruker mye tid på ulønnet familiearbeid. Ut fra dette skulle vi vente større involvering hjemme blant alle grupper av fedre i Norge.

Ragni Hege Kitterød er forsker i Gruppe for demografi og levekår (rhk@ssb.no)

Marit Rønsen er forsker i Gruppe for demografi og levekår (mrr@ssb.no)

¹ Artikkelen bygger på kapittel 5 i Kitterød og Rønsen (2013). Vi har imidlertid avgrenset analyseutvalgene litt annerledes her, og spesifisert litt andre multivariate analysemodeller.

Figur 1. Tid brukt til husholdsarbeid blant gifte/samboende fedre og mødre med yngste barn 0-14 år. 1970-2010. Gjennomsnitt per dag, timer

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, SSB.

Analysene i det følgende er basert på tidsbruksundersøkelser der deltakerne noterer sine gjøremål i en dagbok. Slike undersøkelser gjennomføres i mange land og er en av de beste datakildene vi har om ulønnet familiearbeid (Robinson og Godbey 1997). Det er gjennomført fem store tidsbruksundersøkelser i Norge, den første i 1971-72 og den nyeste i 2010-2011. Dermed kan vi studere endringer i befolkningens tidsmønster over en periode på førti år. I denne artikkelen ser vi på endringer i tiden til ulønnet familiearbeid, såkalt husholdsarbeid, blant gifte/samboende fedre med hjemmeboende barn under 15 år, i perioden 1970-2010. I det siste tiåret var økningen i husholdsarbeidet særlig markant blant småbarnsfedre. Vi ser derfor nærmere på endringer blant fedre med barn 0-6 år i tiden 2000-2010. Først nevner vi imidlertid noen viktige sider ved familiepolitikken i Norge og forklarer hvordan tall fra tidsbruksundersøkelser skal tolkes.

Familiepolitikk

Siden 1970 har vi fått flere familiepolitiske reformer som kan ha betydning for foreldres tidsbruk ute og hjemme. Forventningene til både fars- og morsrollen

er dessuten betydelig endret. Fedre forventes å delta mer hjemme (Brandth og Kvande 2013), og holdningene til mødres yrkesarbeid er blitt mer positive (Ellingsæter og Gulbrandsen 2007). Det har også vært store endringer i næringsstrukturen, i økonomiske konjunkturer, i forbruksmønsteret og i foreldres utdanningsnivå i perioden, og ikke minst er det viktig å huske på at det på 1970-tallet var store generelle arbeidstidsforkortelser. I 1976 ble den lovbestemte ukentlige arbeidstiden redusert fra 42 ½ time til 40 timer, og Arbeidsmiljøloven av 1977 satte begrensninger for overtidsarbeid.

En kraftig utbygging av barnehagesektoren og skolefritidsordningen samt en betydelig utvidelse av den betalte foreldrepermisjonen har gjort det enklere for kvinner å være yrkesaktive når de har små barn, noe som trolig også innebærer større forventninger til fedres innsats hjemme. Blant gifte/samboende mødre med barn under 16 år økte andelen i arbeidsstyrken fra 43 prosent i 1972 til 87 prosent i 2010 (Kitterød og Rønson 2012). I 1970 gikk under 5 prosent av barn under skolealder i barnehage. I 1980 gikk 19 prosent av ett- til femåringene i barnehage, mot hele 90 prosent i 2010. For tre- til femåringene var andelen henholdsvis 27 og 97 prosent, og for ett- til toåringene henholdsvis 6 og 78 prosent. Blant de minste var veksten særlig sterk på 2000-tallet. Foreldrebetalingen er dessuten betydelig redusert. I 1970 var den betalte foreldrepermisjonen kun 12 uker og forbeholdt mor (svangerskapspermisjon). Senere fikk også fedre rett til permisjon, og permisjonstiden ble utvidet flere ganger. I 2010 hadde foreldre således rett til 56 uker med 80 prosent lønnskompensasjon eller 46 uker med 100 prosent kompensasjon. Innføringen av en fire ukers fedrekvote på begynnelsen av 1990-tallet skulle stimulere fedre til å bruke mer tid med barna, både i permisjonstiden og senere. Kvoten ble utvidet til fem uker i 2005, seks uker i 2006, ti uker i 2009, 12 uker i 2011 og 14 uker i 2013. Innføringen av kontantstøtte for ett- og toåringer på slutten av 1990-tallet trakk imidlertid i retning av en mer tradisjonell arbeidsdeling blant foreldre ved at man fra da av kunne motta en kontantoverføring tilsvarende det statlige tilskuddet til en barnehageplass dersom man ikke hadde barnet i barnehage.

Vi har ikke som ambisjon å evaluere effekter av enkeltreformer i denne artikkelen, men spør om økningen i fedres gjennomsnittlige tid til husholdsarbeid innebærer at fedre flest gjør mer husholdsarbeid i dag enn før, eller om endringen har vært størst i bestemte grupper.

Data og metode

Datagrunnlaget i artikkelen er fem tidsbruksundersøkelser fra 1970-2010. I Boks 1 redegjør vi for hvordan undersøkelsene er gjennomført og hvordan tallene skal tolkes. Våre analyseutvalg omfatter gifte/samboende fedre med minst ett hjemmeboende barn i alderen 0-14

år for årene 1970-2010, og gifte/samboende fedre med minst ett barn i alderen 0-6 år for årene 2000 og 2010.²

Vi ser på tid brukt til ulønnet familiearbeid, som i tidsbruksundersøkelsene gjerne kalles *husholdsarbeid*. Dette er ulønnede gjøremål som utføres for egen eller andres husholdning, som for eksempel vanlig husarbeid og omsorgsarbeid for barn og handling (se Boks 2 for nærmere omtale). I denne artikkelen ser vi på tid til alt husholdsarbeid under ett. I tillegg ser vi på tid til (1) husarbeid, (2) omsorgsarbeid for barn (stell, pass,følging, henting, lek, samtaler, høytlesing og annet), og (3) alt annet husholdsarbeid. Omsorgsarbeid for hjelpetrequende voksne er da plassert under annet husholdsarbeid, som altså omfatter vedlikeholdsarbeid, kjøp av varer og tjenester, reiser i forbindelse med husholdsarbeid, annet husholdsarbeid og omsorg for hjelpetrequende voksne i egen eller andres husholdning.

Det er vanskelig å måle nøyaktig hvor mye tid foreldre bruker til omsorg for barna sine. "Omsorgsarbeid for barn" omfatter perioder der det å gi omsorg er det viktigste gjøremålet i et gitt tidsintervall og fanger opp kun en liten del av foreldrenes totale omsorgstid. Det meste av omsorgen utføres parallelt med andre gjøremål, som f. eks. matlaging, måltider eller TV-seing. Særlig gjelder dette for større barn, som kan trenge mye hjelp og tilsyn, men mindre direkte omsorgsarbeid.

For å undersøke om bestemte grupper av fedre bruker mer tid til husholdsarbeid enn andre grupper, har vi gjennomført multivariate regresjonsanalyser ved hjelp av minste kvadraters metode.³ Ved å gjøre identiske analyser for hver enkelt undersøkelse, kan vi se om betydningen av ulike kjennetegn (uavhengige variabler) er endret over tid. Hvis det for eksempel er en sterkere positiv sammenheng mellom fars alder og tid til husholdsarbeid i senere enn i tidligere undersøkelser, kan dette tyde på at eldre fedre har økt husholdsarbeidet mer enn yngre fedre. For å undersøke om slike endringer er statistisk signifikante, har vi også samlet alle undersøkelsene i en felles datafil og gjort analyser med samspillsledd mellom undersøkelsesår og samtlige uavhengige variabler. Estimaten for hvert enkelt år sees da i forhold til estimatet for 2010.

En del bakgrunnskjenntegn ble registrert litt forskjellig i de ulike undersøkelsene, og særlig i

² I noen tilfelle mangler opplysninger om intervjupersonens utdanningsnivå. I analysene her er observasjoner med uoppgitt utdanning holdt utenfor. Det første settet av analyser omfatter fedre med barn 0-14 år. Antall observasjoner (dager) med uoppgitt utdanning er her henholdsvis 0, 12, 12, 4 og 16 i de fem undersøkelsene. Det andre settet av analyser gjelder for fedre med barn 0-6 år. Her er observasjoner der enten intervjupersonene (IO) selv eller partneren har uoppgitt utdanning, holdt utenfor. Dette gjelder henholdsvis 6 og 44 dager i undersøkelsene fra 2000 og 2010. Analyser der også observasjoner med uoppgitt utdanning for IO eller partneren inngår, gir imidlertid i all hovedsak samme resultater som dem som rapporteres her.

³ Ettersom hver deltaker førte dagbok i to døgn, er det ikke uavhengighet mellom observasjonene. Vi har derfor benyttet en prosedyre som gir robuste standardfeil.

Boks 1. Om tidsbruksundersøkelser

I tidsbruksundersøkelsene samles data inn ved at et representativt utvalg av befolkningen noterer sine gjøremål over en periode på to døgn. Utvalget består av personer, ikke husholdninger. Datainnsamlingen går over et helt år, slik at alle dager er likt representert. Dagbøkene er delt inn i intervaller på ti minutter. I tillegg til det viktigste gjøremålet (hovedaktiviteten), noteres eventuelle samtidige gjøremål, samt hvorvidt man er alene eller sammen med andre, og hvem man eventuelt er sammen med. Framstillingen i denne artikkelen er basert på hovedaktivitetene. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et eget spørreskjema og fra ulike registre. Aktivitetene i de ferdig utfylte dagbøkene blir kodet av profesjonelle kodere etter en detaljert kodeliste.

Statistisk sentralbyrå gjennomførte slike undersøkelser av befolkningens tidsbruk i 1971-72, 1980-81, 1990-91, 2000-01 og 2010-11. Undersøkelsene hadde svarandeler på henholdsvis 65, 64, 50 og 49 prosent. I de to siste ble det laget vektorer for å justere for skjevt frafall. Utformingen av dagboka og spørreskjemaet varierer noe mellom undersøkelsene, men sammenlignbarheten er rimelig god. Opplegget av den nyeste undersøkelsen er dokumentert i Holmøy, Lillegård og Löfgren (2012).

Resultater fra tidsbruksundersøkelser rapporteres gjerne som gjennomsnittlig tidsbruk per dag for en bestemt gruppe av personer. Analyseenheten er døgn, og ikke person. Gjennomsnittet omfatter både dem som utførte en gitt aktivitet (for eksempel husarbeid) på føringsdagen, og dem som ikke utførte aktiviteten denne dagen. Alle dager i året inngår, både hverdager, helger og ferier. Gjennomsnitt per uke får vi ved å multiplisere med sju. Endringer i en gruppes gjennomsnittlige tidsbruk kan bunne i at enkeltindivider bruker tiden annerledes enn før, og/eller at sammensetningen av gruppen er endret. Dersom for eksempel høyt utdannede foreldre bruker tiden til yrkes- og familiearbeid annerledes enn foreldre med mindre utdanning, vil tidsmønsteret endres når utdanningsnivået øker.

1970-undersøkelsen er det enkelte opplysninger som ikke finnes. I det første settet av analyser, der vi benytter samtlige fem undersøkelser, inngår derfor færre uavhengige variabler enn i det andre settet av analyser, der kun de to siste undersøkelsene benyttes. Noen opplysninger er dessuten gruppert på et litt grovere nivå. Følgende uavhengige variabler inngår:

- Yngste barns alder⁴
- Antall barn i husholdningen
- Fars utdanningsnivå
- Partners utdanningsnivå (kun i det siste settet av analyser)
- Fars alder
- Hverdag/helg (mandag-fredag / lørdag-søndag)

⁴ Barnets alder er regnet ved utgangen av det året dagboka ble utfylt. For Tidsbruksundersøkelsen 2010 er barnets alder altså regnet ved utgangen av 2010 for dem som førte dagbok i 2010 og ved utgangen av 2011 for dem som førte dagbok i 2011.

Boks 2. Husholdsarbeid

Dette deles gjerne inn i følgende undergrupper:

- **Husarbeid**, som omfatter matlaging, oppvask rydding, rengjøring, vask og stell av tøy, fying, vedhugging, vannhenting og lignende.
- **Omsorgsarbeid**, som omfatter omsorg for barn eller hjelpetrengende voksne. Dette er perioder der deltakerne noterer at stell, pass eller annen hjelp er den viktigste aktiviteten i et gitt tidsintervall. Dette kalles noen ganger direkte eller aktiv omsorg.
- **Vedlikeholdsarbeid**, som omfatter stell av hage, stell av kjæledyr, oppussing, reparasjoner og vedlikehold.
- **Kjøp av varer og tjenester**, som omfatter innkjøp av varer, legebesøk, besøk på andre offentlige kontorer og lignende.
- **Annet husholdsarbeid**, som omfatter annet arbeid som utføres ulønnet for egen eller andres husholdning.
- **Reiser i forbindelse med husholdsarbeid**, som i hovedsak omfatter reiser knyttet til innkjøp og andre ærend.

Resultater fra analyser 1970-2010

Tidsbruk til ulike typer husholdsarbeid blant fedre med barn 0-14 år vises i tabell 1. I 2010 brukte fedre i gjennomsnitt omtrent tre timer og tre kvarter per dag til husholdsarbeid totalt sett. Dette var omtrent en time og ett kvarter mer enn i 1970. Dette tyder på en mer aktiv og involvert farspraksis enn tidligere, og endringen har altså skjedd samtidig med at langt flere barn går i barnehage. Husholdsarbeidet omfatter flere ulike gjøremål, blant annet vanlig husarbeid og omsorgsarbeid for barn. Brandth og Kvande (2003) har pekt på at mens omsorg for barn står sentralt i det nye farsprosjektet, er husarbeidet i større grad kilde til konflikt i par og inngår ikke på samme måte i idealet om den nærværende og involverte far. Tidsbruksundersøkelsene viser imidlertid at dagens fedre bruker mer tid til både husarbeid og omsorgsarbeid enn fedre gjorde før. I 2010 brukte fedre i gjennomsnitt en time og tre minutter per dag til husarbeid, mot 35 minutter i 1970. Tiden til omsorgsarbeid økte fra 35 minutter per dag i 1970 til vel en time i 2010.

Gjennomsnittstallene i tabell 1 omfatter både dem som utførte de ulike aktivitetene den dagen de førte dagbok, og dem som ikke utførte aktivitetene denne dagen. Endringer i en gruppes tidsbruk kan ha sammenheng med endringer i andelen som utførte en gitt aktivitet på dagbokdagen, og/eller i tidsbruken blant dem som utførte aktiviteten. Tidligere analyser har vist at når fedre i gjennomsnitt bruker mer tid til vanlig husarbeid enn før, bunner dette hovedsakelig i at flere gjør noe husarbeid i løpet av en dag (Kitterød og Rønsen 2013). Mens vel 80 prosent av fedre med barn 0-14 år utførte husarbeid på dagbokdagen i 2010, var andelen i 1970 kun 51 prosent. Husarbeid ser dermed ut til å ha blitt en del av de fleste fedres dagligliv, nesten på samme

Tabell 1. Tid brukt til ulike typer husholdsarbeid blant gifte/samboende fedre med yngste barn 0-14 år. Gjennomsnitt per dag, timer og minutter. 1970-2010

	1970	1980	1990	2000	2010
Husholdsarbeid totalt	2.31	2.52	3.10	3.21	3.48
Husarbeid	0.35	0.44	0.44	0.55	1.03
Omsorgsarbeid for barn	0.23	0.39	0.58	0.50	1.01
Vedlikeholdsarbeid	0.46	0.40	0.34	0.38	0.40
Kjøp av varer og tjenester	0.15	0.18	0.17	0.21	0.20
Annet husholdsarbeid	0.20	0.21	0.26	0.16	0.14
Reiser i forbindelse med husholdsarbeid	0.11	0.09	0.11	0.21	0.27
Antall observasjoner	1297	1088	800	801	869

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Regresjonsanalyser av tid til husholdsarbeid (alle kategorier samlet) blant gifte/samboende fedre med yngste barn 0-14 år. 1970-2010. Estimerer i antall minutter per dag¹

	1970	1980	1990	2000	2010	1970-2010
Konstantledd	89,7	127,4	133,4	138,0	140,2	91,0
År (ref: 1970)						
1980						22,8
1990						34,9
2000						43,2
2010						71,7
Yngste barns alder (ref: 7-14 år)						
0-2 år	30,9	29,5	67,2	38,8	98,3	52,7
3-6 år	1,5	37,0	27,1	29,0	89,5	34,1
Antall barn (ref: ett barn)						
To	30,9	-11,7	15,8	4,0	7,4	8,4
Tre eller flere	32,1	-1,1	11,3	22,7	11,8	16,0
Fars utdanning (ref: videregående)						
Universitet	32,2	48,2	-19,5	20,6	23,8	22,6
Fars alder (ref: - 39 år)						
40-44 år	-7,9	2,6	18,5	-8,8	-11,1	-2,2
45 år +	9,3	16,0	0,2	-0,6	-5,1	6,6
Ukedag (ref: hverdag)						
Helg	76,0	56,0	53,1	84,8	65,4	67,8
R ²	0,07	0,06	0,06	0,09	0,12	0,09
Antall observasjoner	1297	1088	800	801	869	4855

¹ Tall med uthevet skrift er signifikante på 0,05-nivå, og tall i kursiv er signifikante på 0,10-nivå.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

måte som blant mødre, men omfanget er fremdeles noe lavere. Tidligere analyser har også vist at økningen i fedres husholdsarbeid gjelder både for hverdager og helger (ibid).

Tabell 2 viser resultater fra multivariate analyser av fedres tid til husholdsarbeid for hver av de fem undersøkelsene. I tillegg vises resultater fra en analyse av samtlige undersøkelser sett under ett, der også undersøkelsesår inngår som forklaringsvariabel. Dermed kan vi lettere se hvor mye husholdsarbeidet økte fra tiår til tiår, samt om endringen var statistisk signifikant. Vi har da justert for endringer i sammensetningen av analyseutvalget, som for eksempel at fedrene var noe eldre i 2010 enn i 1970, og at flere hadde lang utdanning

(Kitterød og Rønsen 2013). Resultatet blir da at fedre i 2010 i gjennomsnitt brukte 72 minutter mer per dag til husholdsarbeid enn fedre i 1970.⁵

For samtlige år viser analysene at fedre med barn 0-2 år brukte mer tid til husholdsarbeid enn fedre med barn 7-14 år, men effekten ser ut til å ha blitt sterkere over tid (98 minutter i 2010 mot 31 minutter i 1970) (tabell 2). I 1970 var det ingen forskjell i tiden til husholdsarbeid mellom fedre med barn 3-6 år og fedre med større barn, mens forskjellen var betydelig i de senere årene, særlig i 2010. Antall barn i husholdningen hadde signifikant effekt i 1970, men ikke i de senere årene. I de fleste undersøkelsene er det en positiv sammenheng mellom fars utdanningsnivå og tiden til husholdsarbeid, men i 1990 og 2000 var denne sammenhengen ikke statistisk signifikant. Fars alder har ingen klar betydning i noen av analysene, men ukedag har en klar effekt i samtlige år. Som vi kunne vente, bruker fedre atskillig mer tid til husholdsarbeid i helgene enn på hverdager.

For å undersøke om effektene av de ulike faktorene er signifikant forskjellige i de ulike undersøkelsesårene, har vi også estimert en modell med samspillsledd mellom undersøkelsesår og hver av de uavhengige variablene. Av plassmessige hensyn viser vi ikke resultater fra denne, men nøyer oss med å gjengi hovedpunktene. Yngste barns alder hadde klart større betydning i 2010 enn i de tidligere årene, og dette gjelder både for aldersgruppene 0-2 år og 3-6 år. Dermed ser det ut til at husholdsarbeidet økte mer blant fedre med små barn enn blant fedre med store barn, noe som også framgår av mer deskriptive analyser gjennomført tidligere (Kitterød og Rønsen 2013). Utover dette var det få signifikante samspillseffekter. Unntaket er at fars utdanning hadde signifikant større effekt i 2010 enn i 1990.

Bortsett fra en tydelig trend i retning av at små barn har fått større betydning for fedres husholdsarbeid enn tidligere, er det altså ingen klare funn som indikerer at bestemte grupper av fedre har endret sin tidsbruk mer enn andre grupper av fedre. Dette tyder på at endringen i retning av en mer involvert farspraksis gjelder for fedre generelt, i hvert fall for de grupperingene som inngår i analysene her.

Vi har gjort tilsvarende analyser også for tid til vanlig husarbeid, tid til omsorgsarbeid og tid til andre typer husholdsarbeid sett under ett, men av plassmessige hensyn vises kun analysene for husarbeid og omsorgsarbeid her (tabell 3 og 4).

Når det gjelder tid brukt til vanlig husarbeid, viser analysene for samtlige år forholdsvis få signifikante forskjeller mellom grupper av fedre, bortsett fra at fedre

⁵ I tabell 1 er differansen mellom tid brukt til husholdsarbeid i 1970 og 2010 på 77 minutter. Når dette tallet skiller seg fra resultatet i tabell 2 (72 minutter) er det fordi det i tabell 1 ikke er tatt hensyn til at sammensetningen av analyseutvalget var annerledes i 2010 enn i 1970, blant annet ved at flere fedre hadde lang utdanning.

Tabell 3. Regresjonsanalyser av tid til husarbeid blant gifte/samboende fedre med yngste barn 0-14 år. 1970-2010. Estimater i antall minutter per dag¹

	1970	1980	1990	2000	2010	1970-2010
Konstantledd	33,7	38,6	37,2	51,5	37,0	28,6
År (ref: 1970)						
1980						8,1
1990						7,3
2000						16,9
2010						26,1
Yngste barns alder (ref: 7-14 år)						
0-2 år	-5,4	-8,2	-6,6	-8,6	12,9	-3,2
3-6 år	-7,0	-2,1	-3,5	-9,2	2,8	-3,9
Antall barn (ref: ett barn)						
To	1,0	-4,3	6,3	-1,4	-1,2	-0,1
Tre eller flere	-3,0	-4,8	3,2	9,0	7,3	1,2
Fars utdanning (ref: videregående)						
Universitet	5,5	10,3	-6,5	2,3	17,5	6,8
Fars alder (ref:- 39 år)						
40-44 år	-10,7	-3,2	7,4	-0,7	8,5	-1,1
45 år +	-1,4	2,0	-2,8	-5,8	13,6	0,9
Ukedag (ref: hverdag)						
Helg	26,6	31,2	21,5	21,4	22,6	25,3
R ²	0,04	0,05	0,04	0,04	0,05	0,06
Antall observasjoner	1297	1088	800	801	869	4855

¹ Tall med uthevet skrift er signifikante på 0,05-nivå, og tall i kursiv er signifikante på 0,10-nivå.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjør langt mer husarbeid i helger enn på hverdager (tabell 3). I 2010 var forskjellen på omtrent 23 minutter per dag, og dette var omtrent det samme som i de tidligere årene. For øvrig brukte fedrene med de minste barna litt mer tid til husarbeid enn fedrene med de største barna i 2010, mens det ikke var noen slik forskjell i de tidligere årene. Endringen i denne effekten av yngste barns alder var statistisk signifikant, noe som viser at økningen i husarbeidet var størst blant fedre med små barn. Videre brukte fedre i alderen 40-44 år litt mindre tid til husarbeid enn yngre fedre i 1970, mens sammenhengen var motsatt i 2010. Selv om effekten i 2010 ikke var statistisk signifikant, var endringen i forhold til 1970 signifikant. Dette tyder på at økningen i husarbeidet var mer markant blant fedre 40-44 år enn blant yngre fedre.

Som vi kunne vente, viser samtlige undersøkelser at fedre med små barn bruker atskillig mer tid til omsorgsarbeid enn fedre med større barn (tabell 4). I de to siste undersøkelsene er det også en positiv sammenheng mellom antall barn og tiden til omsorgsarbeid, og de fleste undersøkelsene viser at fedre med lang utdanning bruker noe mer tid til omsorgsarbeid enn fedre med kortere utdanning. Med unntak av 1990 viser samtlige undersøkelser ellers at fedre bruker mer tid til omsorgsarbeid i helger enn på hverdager, men denne forskjellen er liten – kun på vel seks minutter per dag i 2010. Analyser med samspillsledd mellom undersøkelsesår

Statistisk sentralbyrå

Tabell 4. Regresjonsanalyser av tid til omsorgsarbeid for barn blant gifte/samboende fedre med yngste barn 0-14 år. 1970-2010. Estimater i antall minutter per dag¹

	1970	1980	1990	2000	2010	1970-2010
Konstantledd	3,7	13,1	23,4	0,21	11,1	-11,4
År (ref: 1970)						
1980						18,1
1990						31,1
2000						23,9
2010						36,8
Yngste barns alder (ref: 7-14 år)						
0-2 år	27,9	48,4	64,6	64,1	80,3	55,6
3-6 år	15,9	26,5	27,2	38,0	54,1	31,6
Antall barn (ref: ett barn)						
To	3,8	2,8	7,1	10,3	17,5	7,7
Tre eller flere	2,4	4,1	4,8	16,8	-0,9	6,1
Fars utdanning (ref: videregående)						
Universitet	10,5	15,3	2,0	12,01	13,0	10,7
Fars alder (ref:- 39 år)						
40-44 år	0,5	-5,9	-5,5	-8,9	-10,0	-5,3
45 år +	-7,5	-8,2	-12,1	-10,3	-8,1	-7,1
Ukedag (ref: hverdag)						
Helg	13,8	9,3	6,6	22,9	6,3	12,2
R ²	0,13	0,16	0,18	0,21	0,24	0,21
Antall observasjoner	1297	1088	800	801	869	4855

¹ Tall med uthevet skrift er signifikante på 0,05-nivå, og tall i kursiv er signifikante på 0,10-nivå.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og samtlige uavhengige variabler viser at effekten av yngste barns alder var større i 2010 enn i de fleste tidligere år. For øvrig ser det ut til at det å ha minst tre barn hadde noe mindre betydning i 2010 enn i 2000, men ikke i forhold til tidligere år. Det var også klart mindre forskjell mellom hverdag og helg i 2010 enn i 2000, men ingen forskjell i forhold til tidligere år.

Analysene av tid brukt til alle andre typer husholdsarbeid sett under ett (tabell vises ikke) viser ellers at fedre med barn 3-6 år økte innsatsen sin mer enn fedre med større barn i perioden sett under ett, og at antall barn i husholdningen fikk mindre betydning over tid. Mens fedre med flere barn i 1970 brukte klart mer tid til slike gjøremål enn fedre med kun ett barn, var det ingen slik forskjell i 2010.

Alt i alt ser det altså ut til at bortsett fra at tiden til de fleste typer husholdsarbeid økte mer blant fedre med små barn enn blant fedre med store barn, gjorde de fleste grupperinger av fedre både mer omsorgsarbeid, mer husarbeid og mer av andre typer husholdsarbeid i 2010 enn på begynnelsen av 1970-tallet. Med få unntak er det ikke noe klart mønster i retning av at fedre med lang utdanning trappet opp innsatsen sin mer enn dem med kortere utdanning, eller at fedre i bestemte aldersgrupper skiller seg ut. Unntaket her er at økningen i det rutinemessige husarbeidet var noe større i aldersgruppen 40-44 år enn blant yngre fedre.

Tabell 5. Regresjonsanalyser av tid til husholdsarbeid totalt, husarbeid, omsorgsarbeid for barn og annet husholdsarbeid blant gifte/samboende fedre med yngste barn 0-6 år. 2000-2010. Estimater i antall minutter per dag¹

	Husholdsarbeid (alle kategorier samlet)			Husarbeid			Omsorgsarbeid			Annet husholdsarbeid		
	2000	2010	2000-2010	2000	2010	2000-2010	2000	2010	2000-2010	2000	2010	2000-2010
Konstantledd	154,1	213,1	155,3	36,8	41,0	33,7	19,3	40,5	19,2	98,0	131,5	102,4
År (ref: 2000)												
2010			56,0			12,3			16,8			26,9
Yngste barns alder (ref: 4-6 år)												
0-1 år	6,8	25,5	17,0	-1,0	6,2	2,2	41,7	32,8	37,4	-34,0	-13,4	-22,7
2-3 år	-11,3	-8,7	-8,7	8,2	2,2	5,2	9,6	12,3	11,6	-29,0	-23,2	-25,6
Antall barn (ref: ett barn)												
To	20,1	33,6	25,6	0,2	1,8	1,2	<i>18,1</i>	33,5	26,4	1,8	-1,7	-2,0
Tre eller flere	21,5	17,5	18,8	7,7	9,4	8,0	28,5	5,5	16,7	-14,7	2,6	-6,0
Fars utdanningsnivå (ref: videregående)												
Universitet 1-4 år	20,9	27,7	23,3	14,7	13,0	13,8	8,0	1,2	9,5	-1,8	3,5	-0,1
Universitet 5 år +	-36,1	51,9	13,3	-8,2	16,1	4,6	-5,1	36,9	17,9	-22,7	-1,1	-9,2
Mors utdanningsnivå (ref: videregående)												
Universitet 1-4 år	17,1	-15,8	-0,5	-2,4	5,6	1,0	12,9	5,5	9,5	6,6	-26,9	-11,0
Universitet 5 år +	37,6	-9,8	9,2	3,1	-5,0	-3,7	28,4	37,2	37,3	6,0	-42,0	-24,4
Fars alder (ref: -39 år)												
40-44 år	0,3	5,7	3,6	4,7	7,6	6,4	-9,9	-10,0	-8,5	5,5	8,1	5,7
45 år +	-25,6	-40,0	-38,2	-9,2	-9,2	-10,4	-13,4	-1,6	-6,5	-3,0	-29,2	-21,3
Ukedag (ref: hverdag)												
Helg	107,0	82,4	96,7	24,9	26,9	26,0	37,4	22,1	32,2	44,6	33,4	38,4
R ²	0,13	0,07	0,11	0,07	0,06	0,06	0,15	0,12	0,12	0,06	0,03	0,05
Antall observasjoner	481	468	949	481	468	949	481	468	949	481	468	949

¹ Tall med uthevet skrift er signifikante på 0,05-nivå, og tall i kursiv er signifikante på 0,10-nivå.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Resultater fra analyser av småbarnsfedre 2000-2010

Det var altså en betydelig økning i småbarnsfedres husholdsarbeid på 2000-tallet. Mens fedre med barn 0-6 år brukte tre timer og 34 minutter i gjennomsnitt per dag til husholdsarbeid i 2000, brukte fedre i 2010 fire timer og 38 minutter per dag (tabell ikke vist). Økningen var fordelt på flere ulike oppgaver (husarbeid, omsorgsarbeid osv.) og vitner om en betydelig omlegging av fedres dagligliv i løpet av kun ett tiår i retning av en mer aktiv farspraksis. For å undersøke om bestemte grupperinger av fedre økte innsatsen hjemme mer enn andre, har vi gjennomført identiske multivariate analyser for årene 2000 og 2010. Her inngår også mors utdanning som uavhengig variabel, og i tillegg til å skille mellom dem med og uten universitetsutdanning som i analysene over (tabell 2-4), skiller vi her også mellom dem med kort og lang utdanning fra høyskole/universitet.

Vi ser på tid til husholdsarbeid totalt samt på tid til husarbeid, tid til omsorgsarbeid og tid til andre typer husholdsarbeid sett under ett. Resultater fra samtlige analyser vises i tabell 5. Ettersom det her er forholdsvis få observasjoner i analysene, er det stor usikkerhet ved estimatene, og selv store forskjeller mellom grupper vil ofte ikke være statistisk signifikante.

Analysene av tid til husholdsarbeid viser få klare forskjeller mellom grupper av fedre både i 2000 og 2010, med unntak av at fedre i begge år gjorde atskillig mer husholdsarbeid på hverdager enn i helger. En analyse med samspillsledd mellom år og samtlige uavhengige variabler (ikke vist), viser imidlertid at betydningen av lang universitetsutdanning for far var signifikant forskjellig i de to årene. Mens det var en negativ sammenheng mellom fars høyeste utdanning og tid til husholdsarbeid i 2000, var det en positiv sammenheng i 2010. Selv om ingen av disse sammenhengene er statistisk signifikante for det enkelte år, er det altså en klar forskjell mellom estimatene for 2000 og 2010. Dette tyder på at småbarnsfedre med lang universitetsutdanning økte husholdsarbeidet mer enn småbarnsfedre uten universitetsutdanning i dette tiåret.

Også analysene av vanlig husarbeid viser at fedre med lang utdanning økte sin innsats mer enn dem med kort utdanning, men forskjellen var mindre her enn for alt husholdsarbeid sett under ett (tabell 5). Det er flere klare forskjeller mellom ulike grupper av fedre i omfanget av omsorgsarbeidet enn i omfanget av husarbeidet. Som vi kunne vente, bruker fedrene med de minste barna (0-1 år) mer tid til omsorgsarbeid enn fedrene med de største barna (4-6 år), og dette mønsteret gjaldt

både i 2000 og 2010. Videre brukte fedre med flere barn i begge årene mer tid til omsorgsarbeid enn fedre med kun ett barn, og i begge år var omsorgsarbeidet mer omfattende i helgene enn på hverdager. I 2010 var det også en signifikant positiv effekt av fars utdanning. Fedre med lang universitetsutdanning brukte da atskillig mer tid til omsorgsarbeid enn fedre med kort utdanning (ungdomsskole eller videregående skole). En slik forskjell finner vi imidlertid ikke i 2000, og forskjellen mellom estimatene for de to årene er statistisk signifikant. Dermed ser det ut til å ha vært en større økning i omsorgsarbeidet blant de høyt utdannede fedrene enn blant dem med mindre utdanning.

Når det gjelder tiden til annet husholdsarbeid, var det ingen signifikante forskjeller i effektene av de uavhengige variablene mellom de to undersøkelsene. Dette tyder på at de fleste grupper av fedre brukte mer tid til slike gjøremål i 2010 enn i 2000.

Oppsummering

Dagens fedre bruker langt mer tid på ulønnet familiearbeid, såkalt husholdsarbeid, enn fedre for noen tiår tilbake. I denne artikkelen spør vi om denne økningen i husholdsarbeidet reflekterer en endret farspraksis generelt, eller om den kun gjelder for bestemte grupper av fedre, for eksempel fedre med lang utdanning, eller de eldste fedrene. I 2010 brukte fedre med barn 0-14 år i gjennomsnitt omtrent tre timer og tre kvarter per dag til husholdsarbeid, og dette var omtrent en time og ett kvarter mer enn i 1970. Økningen var fordelt på flere ulike gjøremål, blant annet vanlig husarbeid og omsorgsarbeid for barn. I samtlige år brukte fedre med små barn mer tid til husholdsarbeid enn fedre med store barn og forskjellen ble mer markant over tid. Dette tyder på at husholdsarbeidet økte mer blant fedre med små barn enn blant fedre med store barn i perioden, noe som er i tråd med at de familiepolitiske reformene særlig har vært rettet mot foreldre med barn under skolealder. Også analysene av vanlig husarbeid viste en sterkere økning blant fedre med små barn enn blant fedre med store barn, og det samme gjelder for analysene av omsorgsarbeidet.

Bortsett fra at tidsbruken på de fleste typer husholdsarbeid økte mer blant fedre med små enn med store barn, gjorde de fleste grupper av fedre både mer husarbeid, mer omsorgsarbeid og mer av andre typer husholdsarbeid i 2010 enn på begynnelsen av 1970-tallet. Det er ikke noe entydig mønster i retning av at høyt utdannede fedre eller fedre i bestemte aldersgrupper trappet opp innsatsen sin mer enn andre grupper av fedre.

På 2000-tallet var det en markant økning i husholdsarbeidet blant fedre med yngste barn 0-6 år, og våre analyser tyder på at de fleste grupper av småbarnsfedre gjorde mer husholdsarbeid i 2010 enn i 2000. Økningen ser imidlertid ut til å være noe større blant fedre med lang utdanning enn blant fedre med kort utdanning. Endringsmønsteret varierte derimot lite med

barnas alder og antall barn i husholdningen, med fars alder, med mors utdanningsnivå og mellom hverdag og helg. Opptappingen i småbarnsfedres husholdsarbeid skjedde parallelt med at langt flere barn gikk i barnehage. I 2010 gikk hele 90 prosent av 1-5-åringene i barnehage, mot 62 prosent i 2000.

Alt i alt tyder våre analyser på at økningen i fedres gjennomsnittlige tid til husholdsarbeid de siste tiåra som er beskrevet i tidligere arbeider, reflekterer en mer aktiv og involvert familiepraksis blant fedre flest. Dette er i tråd med komparative studier som viser at kontekstuelle forhold, som høy kvinnelig yrkesdeltaelse og politiske reformer som stimulerer fedre til å involvere seg mer hjemme, bidrar til at alle fedre gjør mer familiearbeid. Vi har imidlertid forholdsvis få uavhengige variabler i våre analyser og kan ikke utelukke at endringene i husholdsarbeidet varierer etter andre dimensjoner, som for eksempel bosted eller inntekt. Vi har dessuten forholdsvis få observasjoner i analysene, og ville kanskje ha funnet flere signifikante sammenhenger med et større analyseutvalg

Referanser

Brandth, B. og Kvande, E. (2003): *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, fleksibilitet*. Oslo: Universitetsforlaget

Brandth, B. og Kvande, E. (2013). Innledning – velferdsstatens fedrepolitikk. I Brandth, B. og Kvande, E. (red): *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten* (s.13-28). Oslo: Universitetsforlaget.

Cooke, L. P. og Baxter, J. (2010): "Families" in International Context: Comparing Institutional Effects Across Western Societies. *Journal of Marriage and Family* 72 (3), 516-636.

Ellingsæter, A. L. og Gulbrandsen, L. (2007). Closing the childcare gap. The interaction of childcare provision and mothers' agency in Norway. *Journal of Social Policy* 36 (4), 649-669.

Holmøy, A., Lillegård, M. og Löfgren, T. (2012). Tidsbruksundersøkelsen 2010. Dokumentasjon av datainnsamling, analyse av datakvalitet og beregning av frafallsvekter. Notater 2/2012, Statistisk sentralbyrå.

Hook, J. L. (2006): Care in Context: Men's Unpaid Work in 20 Countries, 1965-2003. *American Sociological Review* 71 (4), 639-660.

Hook, J. L. (2010): Gender Inequality in the Welfare State: Sex Segregation in Housework, 1965-2003. *American Journal of Sociology* 115 (5), 1480-1523.

Kitterød, R. H. og Rønsen, M. (2012): Kvinner i arbeid ute og hjemme. Endring og ulikhet. I Ellingsæter, A. L. og Widerberg, K. (red): *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Kitterød, R. H. og Rønsen, M. (2013): Yrkes- og familiarbeid i barnefasen. Endring og variasjon i foreldres tidsbruk 1970-2010. Rapport 44/2013, Statistisk sentralbyrå.

Robinson, J. P. og Godbey, G. (1997): *Time for Life. The Surprising Ways Americans Use Their Time.* Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, University Park.

Smith, A. og Williams, D. R. (2007): Father-Friendly Legislation and Paternal Time across Western Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis* 9 (2), 175-192.